

УДК 81-115(=161.2=111=581):81'373.7:512.626.4

DOI: 10.31471/2304-7402-2024-19(71)-153-165

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ІЗ ЧИСЛОВИМИ КОМПОНЕНТАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ

Юлія Даниленко

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди; вул. Валентинівська, 2, м. Харків*

Мета статті – дослідження вербалізації мовної універсалії “все” у фразеологізмах із числовими компонентами сто, тисяча, десять тисяч, мільйон на матеріалі української, англійської і китайської мов. Категорію кількості розглядаємо як складник мовної універсалії “все”. Визначено деякі лінгвальні та екстралінгвальні складники категорії кількості.

***Ключові слова:** фразеологізм із числовим компонентом, категорія кількості, мовна універсалія, сто, тисяча, десять тисяч, мільйон.*

У людському житті поняття кількості здавна відіграє важливу роль, оскільки це – одна із суттєвих характеристик різноманітних явищ і предметів. Привертає увагу категорія кількості як складник мовної універсалії “все”, зокрема її реалізація у фразеологізмах із числовими компонентами *сто, тисяча, десять тисяч, мільйон* в українській, англійській і китайській мовах.

Мова є одним із універсальних інструментів фіксації національних культурологічних особливостей. Актуальність статті зумовлена необхідністю поглибити інтеграцію різноаспектних набутків української мови й культури в загальносвітовий культурний фонд. Мета статті – дослідження вербалізації мовної універсалії “все” на матеріалі фразеологізмів із числовими компонентами трьох мов. Це зумовлює постановку таких завдань: 1) опис категорії кількості як складника мовної універсалії “все”; 2) визначення лінгвальних й екстралінгвальних складників категорії кількості; 3) виокремлення і класифікація фразеологічних одиниць із числовими компонентами *сто, тисяча, десять тисяч, мільйон* в українській, англійській і китайській мовах; 4) здійснення лінгвістичного й компаративного аналізів фразеологічних одиниць; 5) систематизація та узагальнення отриманих результатів, що дасть підстави для уточнення і поглиблення змісту мовної універсалії “все”.

Антропоцентрична спрямованість сучасної лінгвістичної науки вимагає використання міждисциплінарного підходу. У процесі дослідження використано порівняльний, описовий методи, метод компонентного аналізу, метод інтерпретацій. Сукупність використаних методів сприяє вирішенню вищезазначених завдань.

Поняття національної культури багатогранне й всеосяжне. Це сукупність соціальних, моральних, етичних, психологічних, історичних, релігійних, наукових, культурологічних, фізіологічних, побутових проявів, глибину яких важко виміряти, але які все ж таки мають певні межі. Національна культура тісно пов'язано з територією, на якій живе народ, з мовою, якою він розмовляє, з його звичаями, традиціями, звичками й побутом. Як розуміє свободу, незалежність, гідність, любов, дружбу, щастя? Чим багатий і як захищає свої надбання, що саме він вважає основними своїми набутками? Яку хату будує, яку воду п'є, яку їжу вживає, який одяг носить? Мова є лакмусом автентичності народу, у ній втілюється широкий спектр ментальних і розумових здібностей та потреб людини. Людей об'єднує природне бажання любити й поважати свою батьківщину, здатність мислити й розмірковувати, намагання розвинути й реалізувати свій потенціал, шукати шляхи вирішення питань, аналітично оцінювати оточення, сприймати можливості, спілкуватися, спроба пояснити свою думку й зрозуміти іншого.

Антропоцентричність сучасних лінгвістичних досліджень передбачає використання широкого кола людських надбань різних галузей. Це формує підґрунтя для подальшого вивчення мовної картини світу й мови як важливого складника національної культури. Сучасні когнітивні студії активно розробляють і вдосконалюють засоби досліджень мовної картини світу, аналізують і доповнюють її концептуальні складники [Лисиченко 2009, Голубовська 2004]. Одну зі значущих у мовній картині світу універсалію "все" визначила польська дослідниця А. Вежбицька [Wierzbicka 1992]. В українській мові поняття "повнота" репрезентовано насамперед гіперлексемами *все*, *усе*. Уважаємо, що категорію кількості також можна розглядати як сегмент поняття "повнота", що частково втілює уявлення про "все". Категорію кількості в мові досліджували з позицій структурної і математичної лінгвістики в другій половині ХХ століття, однак вона недостатньо вивчена в когнітивістиці. На нашу думку, дослідження категорії кількості як складника мовної універсалії "все" доцільно проводити в компаративному аспекті. Синхронно-зіставне вивчення мов надає підґрунтя для встановлення специфічних особливостей кожної з них, оскільки їх важко помітити в процесі застосування внутрішньомовного підходу. У нашому дослідженні аналізуємо неблизькоспоріднені мови індоєвропейської сім'ї (українську – група слов'янських мов й англійську – група германських мов) та китайську, що належить до китайсько-тібетської мовної сім'ї. Результати дослідження дають підстави для виокремлення низки спільних та індивідуальних рис, притаманних цим мовам.

1. Екстралінгвальні й лінгвальні складники категорії кількості

Різні культури на різних континентах протягом усієї історії свого існування вирішували нескінченні питання свого побуту (збір і розподіл

урожаю, будівництво, видобуток необхідних матеріалів для життя, створення пристроїв для різних побутових і дослідницьких потреб, навчання і т. ін.), що спонукало кожен із цивілізацій створювати свою унікальну математичну систему, в основі якої – число. Важливим складником системи культури є символіка чисел: західна, слов'янська й східна культурні традиції мають свої характерні відмінності.

Схарактеризуємо декілька праць західних учених ХХ–ХХІ століть, у яких категорія числа розглянута з позицій математики, культурології, літератури. Книгу математика Дж. Іфра «Загальна історія чисел: від передісторії до винаходу комп'ютера» вважають історією людської раси, утілену в цифрах. Це всеосяжний огляд про винахід та еволюцію чисел у всьому світі від часів палеоліту до комп'ютерної ери. Автор подорожував протягом десяти років (Індія, Китай, Єгипет, Чилі та т. ін.), спілкувався з математиками, істориками, археологами, філософами, досліджував стародавні рукописи й інструменти, якими користувалося людство для рахунку (камені, зав'язані лічильні нитки, рахункові кулі й палички тощо). У книзі наведено системи рахування вавилонців, шумерів, індіанців, особливості створення грецької та римської систем числення, математичні досягнення цивілізації майя, шляхи потрапляння арабських цифр на захід, роль цифр у сучасному світі. Дж. Іфра пропонує своє уявлення про те, як люди розуміють числа, як числа впливають на життя людей, як уявлення про числа змінювалися протягом тисячоліть [Ifrah 2000]. Міжнародний консультант з питань телекомунікації та космосу, професор Паризького університету М. Газале в книзі «Числа від Ахмеса до Кантора» досліджує геніальні винаходи в математиці стародавніх єгиптян, месопотамців, майя, греків, індусів, арабів, винахідників епохи Відродження, набутки яких використовує сучасна наука. У роботі запропоновано узагальнення теореми Л. Ейлера, позиції щодо природи ірраціональних чисел, викладено погляди на сутність нескінченності від Аристотеля до німецького математика Г. Кантора, подано математичні головоломки й загадки. Автор оперує фактами історії, математики й комп'ютерних наук, що доповнює фундаментальне поняття про число [Gazale 2000]. Професор Нью-Йоркського університету В. Хоппер у дослідженні «Середньовічна символіка чисел...» констатує, що за часів Середньовіччя була широко розповсюджена символічна система чисел, яка є органічним складником культури, реалія, сповнена спогадів і красномовних значень. Уважалося, що числа, пов'язані із сузір'ями, планетами та іншими астрономічними явищами, мають божественний зміст. Автор розглядає основні джерела виникнення символіки чисел, вавилонську астрологію, теорію чисел Піфагора, символіку чисел у теології, середньовічну філософію чисел, роль числових символів у творчості Данте, особливо в його «La Divina Commedia» [Hopfer 2011]. Кожна із цих фундаментальних праць свідчить про значущість чисел у культурах різних

часів і в системі загальнолюдського знання. Деякі числа мають особливе символічне значення, наприклад, число *три* пов'язане з Трійцею і протягом багатьох століть до сьогодні зберігає сакральний зміст у західній і слов'янській культурах. В українській культурній традиції число *десять* – «це Божественна повнота, вона означає повний шлях життя. Число *десять* складено з одиниці, що означає буття, та нуля, що виражає небуття, тобто містить у собі Дух та Матерію» [Символіка...]. У числах *сто*, *тисяча* значення повноти посилюється. Уважаємо, що для уточнення поняття “повнота” в західній і східній культурах доцільно аналізувати мовний матеріал із числовими компонентами *сто*, *тисяча*, *мільйон*.

Китайська культура, особливо до часів Середньовіччя, формувалася в досить закритих умовах, контакти із зовнішнім світом та його традиціями були обмеженими, що зумовило розвиток особливостей у деяких галузях китайської культури й наукового пізнання. Французький синолог М. Гране у ній відзначав важливу роль чисел [Granet 2013]. Китайська традиційна культура являє собою приклад складної багаторівневої структури, у якій тісно пов'язані різні галузі знань: міфологія, історія, релігія, астрономія, космологія, математика, архітектура, філософія, література, мистецтво, музика, бойові мистецтва, медицина й т. ін. Одним із структуроформуючих складників китайської культури є числа. Виокремлюють ряд ключових чисел, серед яких – 1, 2, 8, 10, 12, 100, 10000. Кожне із цих чисел відіграє свою особливу роль у загальній системі, має своє втілення й майже сакральне значення. У китайській мові є велика кількість класифікаційно-числових формул, які поділяють усе, що існує у світі, на різні множинності від 1 до 10000. У словниках китайської мови налічується низка словникових статей, що починаються із числівників.

Числом вищого порядку в китайській культурі вважають 10000 (десять тисяч), що позначається як 万 (wan). З давніх часів його вважали числом усього, що існує у світі, «повним числом», «числовим великим ім'ям» [Кобзев]. Саме його використовували для зображення проявів повноти всесвіту, уважали втіленням уявлення про величезну кількість речей і явищ. Наприклад: 10000 речей = 万物, 10000 справ = 万事, 10000 принципів = 万理, 10000 символів = 万象. У філософії число дорівнюється граничному складнику всесвіту й одночасно символізує всю сукупність його елементів, тобто воно збігається з поняттям Дао, Великої межі, що одночасно трактується і як 1 (єдине) і як 10000 (речей або принципів) [Кобзев]. 10000 – один із символів усієї сукупності, множини, це показник вищого розряду в китайській чотирьохрозрядній метричній системі. У європейській трьохрозрядній метричній системі числення таким числом є 1000. Уважаємо, що в китайській культурній традиції число *десять тисяч* можна вважати одним із репрезентантів поняття “повнота”.

На необхідність розрізняти кількість математичну й мовну вказував Бодуен де Куртене [Baudouinde Courtenay 1927]. Категорія кількості в європейських мовах може бути виражена числівниками, лічильними словами, граматичною категорією числа. Уважаємо доцільним досліджувати категорію кількості як складник мовної універсалії “все” на матеріалі фразеології української, англійської та китайської мов. Для розв’язання цієї проблеми нами виокремлено фразеологічні одиниці із числовими компонентами *сто, тисяча, десять тисяч, мільйон* в українській, англійській і китайській мовах. Компаративний аналіз ідіоматичних виразів дає змогу схарактеризувати й частково доповнити не лише лінгвальні характеристики фразеологічних систем вищезазначених мов, але й концептуальний зміст ключової мовної універсалії “все”.

2. Фразеологізми із числовими компонентами *сто, тисяча, мільйон* в англійській та українській мовах

Проаналізуємо й порівняємо ФО із числовим компонентом *сто* (*hundred*), *тисяча* (*thousand*) і *мільйон* (*million*) в англійській та українській мовах.

В українській мові варіанти ФО *в сто раз/ в тисячу разів* мають значення ‘значно, набагато’; їх уживання вимагає обов’язкового порівняння, що містить позитивну чи негативну характеристику: *в сто разів кращий за.../ в сто разів гірший за...* Фразема *в сто очей дивитися за* (ким) уживається в значенні ‘уважно стежити за ким-небудь, контролюючи дії, вчинки; старанно пильнувати’: ФО підкреслює важливість подій, що відбуваються, зацікавленість ними. Фразеологізми з компонентом *сто* вживають і для зображення певного фізичного й емоційного стану людини: фразему *сто свічок в очах засвітилось* (*свічки в очах засвічуються* (*стають*) / *засвітилися* (*стали*)) використовують, коли в когось від сильного удару або болю з’являється зорове відчуття мерехтіння; ФО *як* (*мов, мовби*) *хто на сто коней висадив* позначає дуже гарний емоційний стан людини, піднесений настрій, задоволення.

Розглянемо приклади фразеологічних одиниць із числовим компонентом *hundred* (*сто*) в англійській мові. ФО *accept* (*apply for*) *the Chiltern Hundreds* має значення ‘складати із себе повноваження члена парламенту’. Наведемо етимологічні витоки цього фразеологізму. Chiltern Hundreds – Чилтенські округи, де у XVIII ст. було засновано спеціальне управління боротьби з розбійниками. За законом 1707 р. управляючий округами не міг бути членом парламенту. У 1750 р. посаду управляючого було скасовано, але зберігся звичай, за яким член парламенту, що нічим не скомпрометував себе, міг скласти із себе повноваження тільки в тому разі, якщо за особистим проханням його призначено на номінальну посаду управляючого Чилтенськими округами. Американський фразеологізм *the* (*upper*) *four hundred* (чотириста родин) має значення – ‘верхівка американського фінансового й промислового капі-

талу'. Цей вислів належить «популярному арбітру суспільного смаку» [Макаллістер] Нью-Йорка Уорду Макаллістеру, який наприкінці 80-х років XIX століття зробив заяву, що до еліти суспільства належить тільки чотириста родин. В обох ФО числовий компонент *hundred* є частиною номінації і маркером причетності до певної соціальної групи.

Фразеологізми (з маркером *розмовні*) *a hundred to one* (сто проти одного) та *a thousand to one (chance)* (тисяча шансів проти одного) мають значення 'дуже невеликі шанси, маловірогідне, майже немає ніяких шансів', тобто ФО репрезентують поняття "відсутність", що протистоїть поняттю "повнота". В українській мові також уживається фразеологізм *сто проти одного* з тим самим значенням. ФО (*розмовні*) *a hundred and one* та *a thousand and one* мають значення 'дуже багато' і є репрезентантами поняття "повнота". Український фразеологізм *тисяча й одна* (маркер *книжний*) є повним лексичним еквівалентом англійського фразеологізму *a thousand and one*, обидва – складники поняття "повнота". Хоча в різних словниках англійська ФО стилістично маркується як *розмовна*, а українська – як *книжна*, уважають, що джерело виникнення одне – збірка арабських казок «Тисяча й одна ніч». Зазначимо, що у фразеологізмах *a hundred to one / a thousand to one* ("відсутність"), *a hundred and one / a thousand and one* ("повнота") використання прийменника *to* й сполучника *and* не лише змінює граматичну структуру та значення ФО, але й дає підстави віднести їх до протилежних понять – "повнота" vs "відсутність". Тобто один і той самий числовий компонент (*hundred, thousand*) у складі різних англійських фразеологізмів може репрезентувати протилежні поняття.

Англійський фразеологізм *hundred per cent* (на сто процентів) зі значенням 'повністю, цілковито' має еквівалент в українській мові – *на всі сто (процентів)*. Значення обох ФО – 'мати позитивні якості, властивості, заслужувати цілковитого схвалення, бути правильним', якими позначають вищий ступінь повноти, якості, міри. Одиниця фразеологічної системи англійської мови *when angry, count a hundred* збігається з українською ФО *коли розлючений – рахуй до ста* за своїми компонентами та ситуацією вживання (порада, яку дають розлюченій людині).

В англійській фразеологічній системі є приклади із числовим компонентом *million*. Досить частотна за вживанням американська розмовна одиниця *like a million dollars*, що має значення 'чудово, розкішно'; вона зазвичай використовується з дієсловами *to feel* (почуватися), *to look* (виглядати) й має позитивні конотації. У сучасному українському дискурсі англійський ідіоматичний вираз у перекладі *виглядати на мільйон (доларів)* також трапляється. Австралійському розмовному фразеологізму *gone a million* притаманні негативні конотації: він означає ситуацію 'прийшов кінець'.

3. Числовий компонент *десять тисяч* у китайській фразеологічній системі

Сучасні китайські науковці Гао Юнсінь [高永鑫 2021], Лю Хуньань [刘鸿雁 2022] досліджують історію походження китайських фразеологізмів, особливості їх семантики. Монографія Сю Хуея «Історія стародавнього життя у 100 ідіомах» присвячена опису деяких історичних подій, що знайшли відтворення в китайських фразеологізмах [徐晖 2020]. У працях Чжао Піцзе проаналізовано випадки неправильного вживання ідіом [赵丕杰 2018, 2021].

У китайській лінгвістиці фразеологізми розглядають з позицій широкого й вузького підходів. У широкому розумінні до фразеологізмів відносять ідіоматичні вирази, усі стійкі сполучення слів, приказки, крилаті вислови. У вузькому розумінні під фразеологізмом розуміють ченьюй (成语) – стійкий компаративний фразеологізм, готовий вислів. Структура ченьюй зазвичай складається із чотирьох компонентів (іноді з трьох, п'яти, семи); джерелом більшості з них є літературні твори. У нашій статті аналізуємо саме цей тип, що надалі будемо позначати термінами "фразеологізм", "ідіоматичний вираз", "ФО".

Фразеологія відображає сферу інтересів людей, їхні потреби, звички, ідеї, соціальні події суспільства. Ідея народної єдності, яку постійно виховують у китайців протягом дуже тривалого часу, утілена у фразеологізмі 万众一心 (wan zhong yi xin) із дослівним перекладом “десяти тисячний натовп як одне серце”. Цей ФО репрезентує значення ‘єдність народу’, ‘усі як один’, ‘одностайно’. Компонент *десять тисяч* як елемент кількісної характеристики людей є частиною ФО 万人空巷 (wan ren kong xiang), що перекладається “десять тисяч людей, порожні провулки”. Значення фразеологізму – ‘багатолюдна зустріч’, ‘святкування, коли багато народу зібралося в одному місці’. Скупченість людей, що зібрались разом для якихось подій (святкових або буденних), – це звичайна риса життя більшості китайців. ФО 万马齐喑 (wan ma qi yin) перекладається як “десять тисяч коней, і всі мовчать”, його значення – 1) ‘народ, який не наслідуються нічого сказати’; 2) ‘тяжка політична атмосфера’; 3) ‘важке мовчання, загальна пригніченість, понурий і гнітючий’. Цей фразеологізм має тільки негативну емоційно-оцінну забарвленість: неможливо інакше оцінити ототожнення великої кількості людей з кінями, які покірно, мовчки, без заперечень вимушені приймати те, із чим вони не погоджуються. Висловлювання однієї позиції всім суспільством репрезентує ФО 万口一谈 (wan kou yi tan), що буквально перекладається як “десять тисяч ротів кажуть одне й те саме” та має значення ‘казати в один

голос, підтримувати одну версію'. Використання числового компонента *десять тисяч* у складі цих фразеологізмів формує уявлення про масштабність позначених явищ, про їх значущість як у житті кожного індивіда, так і в житті китайського суспільства. Особливості співвідношення між суспільним й особистим може бути використано для подальшої характеристики загальнозначущих понять 'повнота', 'свобода', 'несвобода', 'суспільство' та визначення їхнього місця в мовній картині світу.

Для характеристики деяких соціальних явищ можуть вживатися ФО з однаковим показником відстані 万里 (wan li) – 'десять тисяч лі' в ідіоматичних виразах позначає дуже довгий шлях (лі – одиниця виміру великої відстані в Китаї, показники якої суттєво змінювалися впродовж часу; сучасне стандартизоване метричне значення лі дорівнює 500 метрам). Фразеологізм 万里长城 – (wan li chang cheng) перекладається як "стіна довжиною в десять тисяч лі" й має декілька значень: 1) 'Велика китайська стіна'; 2) міцний і надійний захист усього народу; 3) 'армія – захисник народу'. Фразеологізм позначає міць Великої китайської стіни – гордості китайського народу; значенням 2 і 3 притаманна ще більша міра гіперболізації для зображення китайської армії, яку ототожнюють з могутньою стіною. "Похід довжиною в десять тисяч лі" – це переклад фразеологізму 万里长征 (wan li chang zheng), значення якого: 1) 'довгий тяжкий шлях'; 2) похід Китайської червоної армії в 1934–1936 роках. Розширення значення ФО шляхом переносу найменування для позначення конкретних історичних подій свідчить про їхню важливість у світогляді носіїв мови. Для зображення важкого довгого шляху вживають ще один фразеологізм – 万水千山 (wan shui qian shan) – "десять тисяч річок, тисяча гір"; друге значення цього фразеологізму – 'багато річок і гір'.

Різноманітні характеристики окремої людини також можуть бути зображені за допомогою фразеологізмів із числовим компонентом *десять тисяч*. Зокрема, для позначення дуже зайнятої людини використовують ФО 日理万机 (ri li wan ji), що перекладається як "кожен день займатися десятьма тисячами справ". ФО 以一知万 (yi yi zhi wan) уживають, коли людина за допомогою одного прикладу розуміє інші подібні речі – "через одне пізнати десять тисяч". Для опису заможної людини, або тієї, що володіє великим скарбом, використовують ФО 腰缠万贯 (yao chan wan guan), переклад якої – "на поясі висять десять тисяч зв'язок з грошима".

Ряду ідіоматичних виразів із числовим компонентом *десять тисяч*, що характеризують стан людини, притаманні негативні конотації. ФО 万箭攒心 (wan jian chuan xin) перекладається як "десять тисяч стріл вразили серце"; значення – 'відчувати неймовірні страждання'. Образ гострої зброї, що вражає серце, спричиняючи емоційні страждання, фіксуємо

й в українській фраземі: *як ніж у серце*. Для позначення смертельного ризику вживають фразеологізм 万死一生 (wan si yi sheng): значення – ‘один шанс із десяти тисяч залишитися живим’, ‘йти на неминучу загибель’. Сема втрати входить також до значення фразеологізму 万劫不复 (wan jie bu fu), загальне значення якого – ‘навічно, неможливо повернути’. Фразеологізм уживається для позначення людської втрати. Різка негативна семантика притаманна вислову, яким позначена дурна, брудна слава, презирство навіки – 遗臭万年 (yi chou wan nian) – “сморід на десять тисяч років”.

Позитивні конотації притаманні ФО, що вживаються як побажання: ФО 万事大吉 (wan shi da ji) перекладається – “велика вдача в десяти тисячах справ” і позначає побажання успіху в усіх справах, щастя й удачі в усіх починаннях. Переклад ФО 万寿无疆 (wan shou wu jiang) – “десять тисяч років без меж” означає побажання довгих років життя. Позитивні конотації характерні також для ФО, у яких повторюється компоненти 万古 (wan gu). Ідіоматичний вираз 万古长青 (wan gu chang qing) перекладається як “століттями зеленіти”, і його значення – ‘жити довічно’, ‘завжди молодий, квітучий; довічне квітіння’; ФО використовується для позначення молодості душі, щирості дружби або відносин. ФО 万古流芳 (wan gu liu fang) має переклад “славне ім’я навіки”, його значення – ‘прославитися навічно, безсмертна слава’; уживання вислову характерно для позначення славної репутації людини. Позитивну оцінку забарвленість має і фразеологізм 万无一失 (wan wu yi shi) – “на десять тисяч немає жодної помилки”, значення якого – ‘повністю надійний; безпомилковий; влучний’, тобто той, хто ніколи не помиляється.

Нейтральне емоційно-оцінне забарвлення притаманне фразеологізмам, що позначають деякі фізичні явища: 1) колір – ФО 万紫千红 (wan zi qian hong) має переклад “десять тисяч пурпурового, тисяча червоного” й значення – ‘багатокольниковий, різноманітний’; 2) відсутність звуку – 万籁俱寂 (wan lai ju ji) – “усі звуки ушухли”, значення – ‘повна тиша, природа мовчить’; 3) швидкість – 万马奔腾 (wan ma ben teng) – буквальный переклад – “десять тисяч коней несуться”, значення – ‘нестримний рух уперед, швидкими темпами, енергійно, стрімко, бурхливо’. Цим фразеологічним одиницям притаманна яскрава образність.

Числовий компонент *десять тисяч* у складі ідіоматичних виразів часто позначає вищий ступінь прояву якості явища. Для позначення нестримної нищівної сили, грому використовують одиницю 雷霆万钧 (lei ting wan jun). Перспективна й блискуча справа, або яскраве сяйво, може буде зображено ФО 光焰万丈 (guang yan wan zhang), переклад якої –

“бліск у десяти тисячах чанів”. Уявлення про різноманіття та велику кількість, що неможливо порахувати, репрезентовано декількома ФО: 包罗万象 (bao luo wan xiang) перекладається як “містити в собі десять тисяч речей”; у ідіоматичних виразах 千变万状 (qian bian wan zhuang) ‘постійно змінюється’ і 千丝万缕 (qian si wan lv) “тисяча, десять тисяч ниток” використано два числових компоненти – *тисяча* і *десять тисяч*. Уживання цих складників у межах однієї одиниці посилює експресію, розширює межі поняття “повнота”. Подвоєння числівників *тисяча* й *десять тисяч* фіксуємо в низці фразеологізмів: 1) для зображення деталей пейзажу, різноманітних подій і вражень, чудових явищ – 气象万千 (qi xiang wan qian) – “краєвид – десять тисяч і тисяча”; 2) визначення багатого врожаю – 千仓万箱 (qian sang wan xiang) – “тисяча комор, десять тисяч скриньок”; 3) репрезентація вкрай складної і заплутаної справи, неможливість знайти кінці – 千头万绪 (qian tou wan xu) “на тисячу голів десять тисяч ниток”; 4) позначення лютої страти (пошматувати, порвати на шматки) – 千刀万剐 (qian dao wan gua) – “тисяча ножів десять тисяч (разів)”.

Висновки.

Числа були й залишаються важливим складником людської науки та культури протягом багатьох століть. Дослідження репрезентації чисел в українській, англійській і китайській мовах дає змогу з’ясувати деякі лінгвістичні, історичні, культурологічні особливості носіїв цих мов. Упроваджений у роботі міждисциплінарний підхід дає змогу розглядати й аналізувати реалії нашого світу з різних позицій. Оперування лінгвальними й екстралінгвальними фактами, їх трансформації і поєднання стає підґрунтям для подальшої концептуалізації загальнозначущих понять у мовній картині світу. Категорію мовної кількості розглядаємо як складник мовної універсалії “все”. Результати компаративного аналізу ідіоматичних виразів із числовими компонентами (*сто, тисяча, десять тисяч, мільйон*) в українській, англійській і китайській мовах дають змогу частково деталізувати й поглибити зміст універсалії “все”.

В українській мові з переліку числових компонентів (*сто, тисяча, десять тисяч, мільйон*) найчастіше вживається компонент *сто*, інші менш продуктивні. Компонент *сто* входить до складу ФО, що зображують певний фізичний або емоційний стан людини. Історія походження з констатацією певних соціальних умов виникнення відбилася у двох фразеологізмах з компонентом *hundred* в англійській мові: число стає частиною номінації і соціальним маркером належності до верхівки суспільства. В українській та англійській мовах є еквіваленти фразеологізмів із числовими компонентами: *сто проти одного = a hundred to one; на всі*

сто (процентів) = hundred per cent, тисяча й одна = a thousand and one. Один і той самий числовий компонент (*hundred, thousand*) у складі різних фразеологічних одиниць може репрезентувати протилежні поняття – “відсутність” vs “повнота”. Деякі англійські фразеологізми в перекладі вживаються в українському дискурсі (*when angry, count a hundred, like a million dollars*).

Кількість використань числового компонента *десять тисяч* у складі ідіоматичних виразів китайської мови дає підстави вважати його найбільш продуктивним; частота вживань у складі ФО свідчить про важливе значення цього числа у світогляді китайців. *Десять тисяч* у ФО репрезентує ідею єдності суспільства, у якому культивуються спільні інтереси й потреби всіх його членів: в образному плані багатолюдний натовп ототожнюється з одним серцем; більшість таких ФО має позитивні конотації. Проте деяким фразеологізмам притаманна негативна емоційно-оцінна забарвленість: ФО, де численна сукупність людей порівнюється з кіньми, що покірно й мовчки приймають усе навколо них; ФО, де однос-тайно кажуть одне й те саме. Числовий компонент *десять тисяч* також може позначати фізичні виміри й соціально важливі явища китайського життя (Велика китайська стіна, Китайська червона армія).

У фразеологізмах числовий компонент *десять тисяч* використовується для підкреслення значення особистих характеристик людини: позитивні (успіх у справах, довгі роки життя, молодість душі, слава, бездоганна репутація, надійність), негативні (емоційне страждання, смертельний ризик, втрата, яку неможливо повернути). Фразеологізми з нейтральним емоційно-оцінним забарвленням позначають такі явища фізичного світу, як колір, тишу, швидкість, кількісну характеристику речей. Значення та образні особливості кожного із цих фразеологізмів можна розцінювати як сегменти загальнозначущих понять “все”, “свобода”, “суспільство”, “особистість” у мовній картині світу китайців. Виконане дослідження надає перспективи подальшого порівняння цих понять в інших мовних картинах світу для виокремлення індивідуальних і загальних рис у цілісній системі людського знання.

Аналіз категорії кількості (в яку входять і числа) на матеріалі близькоспоріднених і неспоріднених мов сприятиме поглибленню та уточненню деяких фрагментів мовної картини світу. Концептуальні складники мовної картини світу важливо доповнювати результатами компаративного аналізу фразеологічних одиниць із числовими компонентами. Міждисциплінарний підхід дає змогу підкреслити самотутність культур різних народів.

Література

1. Баранцев, К. (2005). *Англо-український фразеологічний словник*. 2-ге вид., випр. Київ: Т-во «Знання», КОО.

2. Голубовська, І. (2004). *Етнічні особливості мовних картин світу*. Київ: Логос.
3. Готлиб, О. М. & Му, Хуаин. (2019). *Китайсько-руський фразеологічний словарь*. Иркутск: Изд-во ИГУ.
4. Кобзев, А. *Учение о символах и числах в китайской классической философии*. URL: https://www.phantastike.com/philosophy/doctrine_symbols_numbers/djvu/view/ (Дата звернення: 9.04.2023).
5. Лисиченко, Л. (2009). *Лексико-семантичний вимір мовної картини світу*. Харків: ВГ «Основа».
6. Символіка чисел в українській традиції. URL: <https://korali.info/usnatorchist/simvolika-chisel-v-ukrainskii-tradicii.html> (Дата звернення: 4.05.2023).
7. *Український фразеологічний словник*. URL: <https://slovnyk.me/dict/phraseology/%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%8F%D1%87%D0%B0> (дата звернення: 07.04.2023).
8. Уорд Макаллістер. URL: https://wblog.wiki/uk/Ward_McAllister (Дата звернення: 05.23.2023).
9. Wierzbicka, A. (1992). *Semantics, Culture, and Cognition. Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*. Oxford University press.
10. Baudouin de Courtenay, S. (1927). *Посциовосчмыслиенієязыковум. Symbolae grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski*. t. I. 3–18. Krakow.
11. Ifrah, G. (2000). *The Universal History of Numbers: From Prehistory to the Invention of the Computer*, Wiley.
12. Gazale, M. (2000). *Number: From Ahmes to Cantor*. Princeton University Press.
13. Granet, M. (2013). *Chinese Civilization (The History of Civilization)*. Routledge.
14. Hopper, V. (2011). *Medieval Number Symbolism: Its Sources, Meaning, and Influence on Thought and Expression*. Literary Licensing, LLC.
15. 高永鑫:《文化视角下的汉语成语研究》, 长春吉林出版集团股份有限公司 2021.
16. 刘鸿雁:《汉语成语意义研究》, 北京人民出版社 2020.
17. 赵丕杰:《成语误用辨析200例》, 北京, 商务印书馆 2021.
18. 赵丕杰:《成语误用辨析手册》, 北京, 商务印书馆 2018.
19. 徐晖:《100个成语中的》古代生活史》, 桂林, 广西师范大学出版社2020.

**PHRASEOLOGISMS WITH NUMERICAL COMPONENTS
IN UKRAINIAN, ENGLISH AND CHINESE****Yuliya Danylenko***H.S. Skovoroda National Pedagogical University;
Valentynivska Street, 2, Kharkiv*

The relevance of the article is due to the need to deepen the integration of various achievements of the Ukrainian language and culture into the global cultural fund. The purpose of the article is to study the verbalization of the language universal “all” on the basis of phraseological units with numerical components hundred, thousand, ten thousand, one million on the material of Ukrainian, English and Chinese languages. The following tasks are set: 1) consideration of the category of quantity as a component of the language universal “all”; 2) definition of lingual and extralingual components of the quantity category; 3) selection and classification of phraseological units with numerical components hundred, thousand, ten thousand, one million in Ukrainian, English and Chinese; 4) implementation of linguistic and comparative analysis of phraseological units; 5) systematization and generalization of the results obtained to clarify and deepen the content of the language universal “all”. In the research process, a comparative method, a descriptive method, a component analysis method, and an interpretation method were used.

Operating with lingual and extralingual facts, their transformation and combination becomes the basis for further conceptualization of generally valid concepts in the linguistic picture of the world. The category of linguistic quantity in the article is considered as a component of the linguistic universal “all”. The results of a comparative analysis of idiomatic expressions with numerical components in three languages enable to partially detail and deepen the content of the universal “all”.

An important place in the cultural system is occupied by the symbolism of numbers: Western, Slavic and Eastern cultural traditions have their own characteristic features. In Chinese culture, one of the representatives of the meaning of completeness is the number ten thousand. In Ukrainian, among phraseological units with the above-mentioned numerical components, the most frequent component is hundred. Further study of the representation of numbers in Ukrainian, English and Chinese allows us to find out some of the philological, historical, cultural features of the speakers of these languages.

Key words: *phraseological unit with a numerical component, category of quantity, linguistic universal, hundred, thousand, ten thousand, one million.*